

I. METODOLOŠKI DIO

1. Uvodno razmatranje i predmet istraživanja

Izbor i formulisanje teme učinilo se u početku istraživanja i pisanja ovog rada dosta laganim i primamljivim. No, ubrzo se pokazalo da prvobitna oduševljenost "lakoćom" teme neće dugo trajati. Iako su dobronamjerni i dobri poznavaoци pravosuđa savjetovali da se tema suzi na reformu sudstva, odlučio sam da uđem u veliki posao koji obuhvata reformu pravosuđa u širem smislu.

Pod pojmom pravosuđa obuhvatio sam "određene institucije – organe koji se bave primjenom prava i zaštite građana, institucija i organizacija. To su sudovi, tužilaštva, pravobranilaštvo, advokature, pa i organi koji odlučuju o prekršajima."¹

Na taj način je, čini mi se, jedino moguće dati sveobuhvatan pregled jednog vremena i jedne vrlo važne oblasti ljudskog društva a to je pravosuđe.

Akademik Radomir Lukić kaže da je izborom i formulisanjem teme već načelno određen predmet rada i uočen odnosno definisan problem.²

"Kao predmet istraživanja uvijek se uzima problem koji se ne može riješiti ni učenjem, ni studiranjem. [...] Drugim riječima, predmetom istraživanja može biti samo problem o kojem nema dovoljno saznanja. Put do saznanja vodi jedino preko novog istraživanja."³

Prihativši takav stav odnosno shvatanje, možemo reći da je predmet ovog rada reforma pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

Naravno, širina pojma "pravosuđe" usloвила je da se mora uložiti puno više vremena i truda, a mogućnost da se "zaluta" i ode u širinu je lako moguća pogotovo autoru koji se malo bavi naučnoistraživačkim radom. Pojam pravosuđa u širem smislu proširio sam i osavremenio institucijama koje su dosad u Bosni i Hercegovini bile nepoznate odnosno manje poznate kao što su institucije ombudsmana, notarska služba, pa medijatori i sl.

Nezaobilazni faktori u pravosuđu Bosne i Hercegovine koje je bilo potrebno obraditi su i Nezavisna pravosudna komisija (IJC), Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu i njegov ured (OHR), Visoko sudsko i tužilačko savjet (VSTS), centri za edukaciju sudija i tužilaca i neki drugi faktori koji su ubrzavali ili, što je bio češći slučaj, usporavali i otežavali reformu pravosuđa.

Uloga svih ovih faktora je različita u intenzitetu, ali ono što ih spaja je njihov doprinos reformi pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

Poseban problem u istraživanju teme predstavlja njena dinamičnost. Čini mi se da bi na kraju rada umjesto tačke trebao staviti tri tačke.

U radu sam pokušao dati odgovor na pitanja:

- Da li nam je reforma bila potrebna?
- Ako jeste, koje su onda i kakve promjene neophodne i moguće?
- Ko će sve te promjene provesti ?
- Kada se mogu očekivati rezultati?
- Koliko će to sve koštati i ko će to sve platiti?

Svjestan sam da ću zbog širine teme vjerovatno upasti u zamku da nešto bolje istražim i objasnim, a da nešto drugo manjem vrednujem i opišem.

Sigurno je i to da kao učesnik nekih procesa i dešavanja u reformi pravosuđa, neke događaje i aktivnosti doživljam emotivnije od drugih, pa je utoliko veća mogućnost da tim procesima dam veći prostor nego što možda zaslužuju.

¹ R. Kazmanović, Ustavno pravo, Univerzitetska knjiga Pravni fakultet B.Luka, 199.g., str.489.

² Lukić dr Radomir, Metodologija prava, izdavač SANU, Bgd. 1977. g., str. 44.

³ M. Demirović – S.Kukić, Metodologija naučnoistraživačkog rada društvenih nauka, Pravni fakultet Bihać i Ekonomski fakultet Mostar, 2003 g., str. 72.

No, kako "uspjeh ima sto otaca, a neuspjeh oca nema"⁴, biću sretan da ovaj rad posluži kao zapis o jednom burnom vremenu i građenju nečega što svima treba da donese dobrobit i osjećaj ravnopravnosti te sigurnosti u pravosuđe.

Pitanje na koji će sigurno biti teško dati odgovor je sigurno koliko sve ovo košta. Podaci se teško dobijaju, a izvori finansiranja često su izvan zemlje, pa je utoliko taj odgovor teži. Ipak, može se reći "u svakoj reorganizaciji [...] jedno je sigurno, a to je trošak."⁵

Dakle ponavljam, predmet ovog istraživanja je reforma pravosuđa u Bosni i Hercegovini, i to pravosuđa u širem smislu.

2. Ciljevi istraživanja

Obrada teme "Reforma pravosuđa u Bosni i Hercegovini" ima za cilj da odgovori na neka naučna, ali i praktična pitanja ili bolje rečeno da kroz istraživački rad dođemo do opšteteorijskih i praktičnih ciljeva.

Oba cilja mogu se postići ili bolje rečeno, mogu se ostvariti, ukoliko analizom stanja kakvo je bilo u oblasti pravosuđa, preko deskripcije, analize i utvrđivanja onoga što reforma u ovoj oblasti nudi, dođemo do nekoliko zaključaka: prvo, da je reforma pravosuđa bila potrebna; drugo, da su metode rješavanja uočenih problema bile adekvatne i nužne. I treće, da se na taj način došlo do cilja reformi, a to je pravosuđe prilagođeno novom vremenu, efikasnije i jeftinije nego što je bilo, te maksimalno profesionalno i depolitizovano.

Dakle, moglo bi se reći da su ciljevi ovog rada saznanja u kojoj mjeri i koliko su uloženi trud i znatna novčana i druga materijalna sredstva, uspjela da sa naučnog i praktičnog stajališta, poboljšaju situaciju u pravosuđu Bosne i Hercegovine, a time i dovedu do napretka u pravnom poretku i pravnom sistemu Bosne i Hercegovine.

Naravno, poboljšanje stanja u oblasti pravosuđa imaće višestruke refleksije i na ostvarivanja ljudskih prava i sloboda, uticaće na poboljšanje slike o Bosni i Hercegovini na njenom putu ka evroatlanskim integracijama.

Ono što treba istaći je da jasno definisani ciljevi moraju imati bezrezervnu političku podršku. Politička volja izražava se kroz obezbjeđenje finansijskih sredstava, pružanje pomoći kod donošenja propisa koji pomažu i usmjeravaju reformu, motivišu ljudske resurse na svim nivoima vlasti kako bi se efikasnijim angažmanom kadrova što prije postigli očekivani ciljevi.

3. Utvrđivanje hipoteze

"Postavljanje hipoteze je jedan od najznačajnijih dijelova ukupnog procesa istraživanja."⁶ Imajući to u vidu, a nakon utvrđenog predmeta i ciljeva istraživanja, susrećući se sa nizom problema koja se nameću u ovom istraživanju, došlo se logički do postavljanja hipoteze kao naučnog i logičnog slijeda u postupku istraživanja. Metodolozi hipotezi posvećuju izuzetno puno pažnje. Da bi izbjegli zamku preširokog objašnjavanja pojma hipoteze, njenog postavljanja i sređivanja varijabli, najkraće ćemo hipotezu objasniti kao pretpostavku za koju vjerujemo da će dovesti do rješavanja problema istraživanja. Ona se dakle, odnosi na predmet istraživanja i pojmovno mora biti jasna i precizna. Ne smije biti ni preusko ni preširoko postavljena. Drugim riječima, hipoteza je pretpostavka za koju vjerujemo da je istinita i provjerljiva.⁷

Kako postavljanje hipoteze nije sama sebi svrha, već ima zadatak da nas dovede do odgovora odnosno rješavanja problema, u početku sam se našao u problemima da li sam pravilno postavio hipotezu. Bez obzira što sam u nekim reformskim aktivnostima i događajima i lično učestvovao

⁴ Nihadin Babić, Biseri mudrosti, IV izdanje, Narodna biblioteka Doboj, 2002.g., str.12

⁵ Isto djelo, str. 77.

⁶ M. Demirović – S. Kukić, isto djelo, str.81.

⁷ Bogdan Šečić u "Osnovi metodologije društvenih nauka", na str. 314. i 315. kaže da valjana hipoteza mora biti teorijski i iskustveno provjerljiva ("Naučna knjiga" Bgd. 1974);

i davao nekakav doprinos, bojao sam se dugog puta koji je stajao ispred mene, a koji bi trebao dovesti do odgovora, do rješenja. Ne zaboravimo, "kad ne znamo cilj, svi su putevi dobri".⁸ Iako za uspjeh istraživanja nije neophodno da hipoteza bude potvrđena, jer od značaja može biti i odbacivanje hipoteze, ja sam za buduće istraživanje postavio hipotezu da je reforma pravosuđa u BiH nužna i neophodna! Putevi koji su potrebni da se do postavljenog cilja stigne, a to je efikasno, brzo, jeftino i depolitizovano pravosuđe, su različiti. Ovaj rad pokušać da da odgovor da li su svi učesnici u reformi donosili pravovremene i ispravne odluke te da li su neki od ciljeva mogli da se postignu brže, jeftinije i sa manje problema.

4. Metodi istraživanja

Još od antičkog doba znalo se za važnost pravilno odabrane metode⁹ u istraživanju. Sama riječ metoda označava planski postupak ispitivanja i istraživanja neke pojave odnosno način rada za ostvarivanje nekog cilja [...] ¹⁰ Ili kako kaže akademik Radomir Lukić, metod je naročito put i način postizanja cilja, a riječ metod upotrebljava u različitim značenjima.¹¹ U Sociološkom leksikonu pod ovim pojmom podrazumijeva se „put,način kojim se postiže osnovni cilj nauke,naučno saznanje.[...]Metod,drugim riječima, kazuje kako da se najverovatnije,uz najmanji rizik i najmanje teškoće,postigne cilj naučnog razvoja."¹²

Ovaj rad neće ulaziti detaljno u klasifikacije metoda naučnog istraživanja, jer bi to rad odvelo u drugom smjeru. Moramo, ipak ukazati na metode korištene u ovom radu. Pod naučnom metodom obično podrazumjevamo skup raznih postupaka i procesa pomoću kojih dolazimo do naučnih saznanja i naučnih istina. U teoriji se uobičajeno razlikuju tri standardne i istraživačke metode: normativna, eksperimentalna i istorijska.¹³

U našem radu, pazeći na usklađenost sa predmetom istraživanja, pored normativne i istorijske, korištene su i druge metode kao što su deduktivna, induktivna, sociološka, statistička, analitička, sintetičko-dijalektička, deontološka i komparativna metoda. Eksperimentalni metod nije korišten u ovom radu.

Normativni metod (koji se javlja i pod drugim nazivima, kao npr. pravni, dogmatsko-normativni, pozitivnopravni, logički, formallogički) je najčešće korišten metod u ovom radu. Ovaj je metod inače, najdoslednije razvijenu Kelzenovoj normativističkoj školi. "Ova metoda zatvara (se) i izoluje od okruženja, želeći da izoluje pravo i da ga prikaže kao dogmu."¹⁴

Istorijski metod je u ovom radu takođe izuzetno puno korišten, jer i sam predmet istraživanja zahtjeva upoređivanje i pozivanje na neke minule pravne sisteme, događaje i ličnosti. Istorijski metod ukazuje nam i govori o nastanku i razvoju pojava i događaja, o kontinuitetu (ili prekidu) razvoja tih pojava i događaja, te o vremenu i prostoru kada se i gdje sve to događa. Istorija jest učiteljica života, ali ne i jedina učiteljica.

Na ovu metodu nužno se naslanja komparativna metoda, kojom upoređujemo, stavljamo u vezu, u odnos, razne pojave i događaje u svijetu i tako dolazimo do saznanja o njima do kojih ne bismo lako došli ako bi koristili neke druge metode. Upoređivanjem dolazimo do toga šta je zajedničko, šta je različito, a što slično u predmetima istraživanja, kako u vremenu tako i u prostoru. Deduktivna metoda je često korištena u ovom radu, jer se i inače dosta koristi u društvenim naukama. Dedukcija predstavlja spoznaju posebnog i pojedinačnog na temelju spoznaje o nečem općenitijem. "Dedukcija je zaključivanje od općih sudova k pojedinačnima

⁸ Slobodan Babić, isto djelo, str. 12.

⁹ Riječ "metoda" je grčkog porijekla i potiče od riječi "methodos", što znači put, način, istraživanje, način djelovanja itd.

¹⁰ Demirović-Kukić, isto djelo, str. 55.

¹¹ Radomir Lukić, isto djelo, str. 9. i 10.

¹² Sociološki leksikon, izd. Savremena administracija, Beograd, 1982. godina, str. 359.

¹³ Mufar Šamić, Kako nastaje naučno djelo, 9. izdanje, izd. "Svjetlost" Sarajevo, 2003. god. str. 14.

¹⁴ O metodama istraživanja više vidjeti radove B. Šešić, Osnovi metodologije društvenih nauka; R. Lukić, Metodologija prava;

M. Zakić "Metodologija naučnoistraživačkog rada"; kao i radovi drugih autora

¹⁵ Z. Kumanović, isto djelo, str. 24.

o drugim općim sudovima, od uopćavanja prema pojedinostima ili prema drugim uopćavanjima; izvođenje.”¹⁵

Induktivna metoda je suprotna deduktivnoj metodi. Indukcija podrazumjeva zaključivanje od pojedinačnog i posebnog ka opštem. Ovom metodom polazi se od većeg broja, od niza pojedinačnih činjenica ili manjih cjelina, i tako dolazi do opšteg zaključka.

Deontološki¹⁶ metod je metod koji daje odgovor na to kako bi nešto trebalo biti odnosno kako treba projektovati pravni sistem da bi se postigli ciljevi reforme. U svojoj razradi ovaj metod se približio politici, kao načinu planiranja nečega što treba biti, politici kao načinu djelovanja ubuduće. Ne zaboravimo, pravo i država su politički fenomeni, pa ih tako treba posmatrati i istraživati.

Sociološki metod kojeg je utemeljio Ogist Kont (Comte, Auguste 1798-1854), osnivač sociologije, uzima pravo kao društveni fenomen. Ovom metodom služio sam se u istraživanju kompleksne društvene i državnopravne složenosti i odnosa unutar komplikovane strukture vlasti u Bosni i Hercegovini. “Sociološka metoda je u izvjesnom smislu integralna jer u sebe uključuje probleme analize, sinteze, indukcije, dedukcije i sl.”¹⁷

Statistička metoda korištena je u nužnoj mjeri prilikom analize kvantitativnih pokazatelja i podataka.

Za sve korištene metode može se reći da su jedino u cjelini i kombinovane mogle dati potpunu pouzdane zaključke.

5. Područje istraživanja

Područje istraživanja predstavlja okvir odnosno granice do kojih će se istraživanje kretati. Iz naslova je vidljivo da je to prostor Bosne i Hercegovine, ali je u pojedinim dijelovima rada bilo nužno izaći iz tog okvira kako bi se predmet istraživanja što bolje osvijetlio i uporedio sa drugim i drugačijim. Iako se područje moralo i u vremenu i prostoru prelaziti, trebalo je dosta napora, samokontrole da ti izlasci van zadatog područja ne odvedu previše u širinu i u dubinu iz koje se teško vratiti na zadani predmet istraživanja. Neiskusnom istraživaču takvi izazovi mogu zamagliti puteve do postizanja ciljeva istraživanja.

6. Izvori saznanja

Kao što smo istakli, problem odabira teme je izuzetno važan i zbog toga i težak. Nije dobro da je tema data (pre)usko, ali ni (pre)široko. Mora se voditi računa da izvori saznanja budu dovoljni da se može kvalitetno pristupiti istraživanju. Drugim riječima, potrebno je posjedovati dovoljno literature i drugih izvora saznanja da bi tema istraživanja bila dobro istražena i obrađena. U izradi ovog rada koristio sam različite izvore saznanja kao što je brojna stručna i stručna literature (knjige, udžbenici, leksikoni, enciklopedije, rječnici, zbornici, godišnjaci, časopisi, eseji, izvještaji, referati), ali i normativni i drugi akti kao što su ustavi, zakoni, konvencije, deklaracije, protokoli, kodeksi i sl. Da li sam koristio dovoljno izvora saznanja da bih u svom istraživanju uspio, teško je reći. Ovo tim više ako se zna da je tema vrlo dinamična i aktuelna, a razmišljanja i stavovi o pojedinim rješenjima često kontradiktorni do paradoksa. Ipak, nadam se da će ovaj rad poslužiti svojoj svrsi, a “neka oni koji mogu urade i bolje”¹⁸

¹⁵ Ani-Goldstein, Riječnik stranih riječi, Novi liber, Zgb, 2000. g., II izdanje

¹⁶ Deontologija – od grčke riječi “deon”, ono što obavezuje; dakle bila bi to nauka o obavezama (Ani-Goldstein, Riječnik stranih riječi

¹⁷ R. Kazmanović, isto djelo, str. 24.

¹⁸ “Faciunt meliora potentes” – Neka oni koji mogu urade i bolje. Citirano prema M. Šamić, isto djelo, str. 12.